

OVERNAME UIT:***MORES. TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSCULTUUR IN VLAANDEREN, 1 (2000) 1*****HET FONDS 'JOP POLLMANN'****Nele Verheyden**

Dr. Jop Pollmann (1902-1972) heeft zijn leven gewijd aan het Nederlandse volkslied. Na het verschijnen van zijn proefschrift en om zijn inzet voor het herstel van de volkszang, gold hij in zijn tijd als de volkslieddeskundige bij uitstek. In de loop der jaren heeft hij een uitgebreide en zeer interessante vakbibliotheek bijeengebracht. Het C.V.V. verkreeg in 1981 tijdelijk het beheer van deze bibliotheek. Op 13 januari 2000 verhuisde ze naar het Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw (VCV), na bijna twintig jaren in de reserves van de bibliotheek van het Antwerpse Volkskundemuseum te hebben gestaan.

DR. JOP POLLMANN

Josephus Casparus Maria Pollmann werd op 19 oktober 1902 geboren te Arnhem. Hij studeerde Nederlandse Letteren aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen. In 1935 promoveerde hij, onder promotor prof. J. Van Ginneken, op het proefschrift *Ons Eigen Volkslied*. Voor dit werk baseerde hij zich op eigen ervaringen uit zijn jarenlange betrokkenheid bij de katholieke jeugdbeweging. Hij kwam daar immers in contact met de vele volksliederen die er gezongen werden. Deze confrontatie was echter niet altijd even positief; Pollmann vond dat het grootste deel van de liederen die bij de jeugdbeweging werden gezongen, van slechte kwaliteit waren. Hij was ook al tot dezelfde conclusies gekomen wat betreft de Nederlandse studentenliederen. Zo kwam het dat hij in *Ons Eigen Volkslied* heel wat aandacht besteedde aan het "verval van het Nederlandse volkslied", dat na het midden van de 17^e eeuw zou zijn ingezet. De vijf grote "boosdoeners" waren volgens hem de rederijkerij, het calvinisme, het internationalisme, het instrumentalisme en "de decadentie van geest en tekst".¹

Het proefschrift is een pleidooi voor de terugkeer naar het volkslied uit de "werkelijke" bloeiperiode die zich zou situeren tussen 1350 en 1550. Tegelijkertijd is het een aanklacht tegen de "decadentie - zóó groot en zóó essentieel als wellicht in heel West- en Midden-Europa niet geconstateerd moet worden"², vanaf het midden van de 17^e eeuw en tegen de, wat hij noemt, 19^e-eeuwse "wanproducten" die het grootste deel uitmaakten van de liedboeken van de jeugdbeweging. Over dit onderwerp schreef hij in het tijdschrift *Bouwen* al enkele jaren de rubriek *Steenen en Puin*. Zo had hij het daarbij onder andere over "totale mislukkingen" vol "opschepperige wartaal".³ Hoewel het leeuwendeel van *Ons Eigen Volkslied* handelt over het verval van het Nederlandse

¹ J. Pollmann, *Ons eigen volkslied*, Amsterdam, 1936, p. 49-161.

² Idem, p. 15.

³ J. Pollmann, *Steenen en Puin*, *Bouwen*, 1931-1939.

volkslied, besteedt hij ook een hoofdstuk aan hoe “herstel” in de praktijk kon (en moest) bekomen worden. Wetenschappelijke studies van het Nederlandse volkslied hadden volgens Pollmann immers het praktische herstel van de volksliedzang tot doel, maar “tenslotte is immers het volkslied-zingen geen doel in zichzelf: het is een middel om den mensch gelukkiger te maken. Het volkslied is, zooals alle factoren die meehelpen aan de samenstelling van het zeer-complexe begrip volkscultuur, slechts een middel om de mensch volop mensch te maken.”⁴

Met *Ons Eigen Volkslied* was de toon gezet van Pollmanns levenswerk, namelijk zijn onophoudelijke ijveren voor het herstel van het “goede” Nederlandse volkslied, en dat alles binnen het kader van het “herstel van de gehele volkscultuur”. Zijn werk splitste zich op in twee aspecten: enerzijds hield hij zich bezig met de wetenschappelijke studie van het Nederlandse volkslied, waarbij ook het verzamelen en bewaren van materiaal hoorde. Anderzijds concentreerde hij zich op het “herstel van de actieve volkszang”. Beide aspecten waren volgens hem even belangrijk en onmisbaar omwille van hun onderlinge wisselwerking: als er vanuit het volk meer belangstelling is voor het volkslied, zullen er ook meer wetenschappelijke publicaties over verschijnen en omgekeerd leidt de studie van het volkslied ook tot de verbetering van de volkszang.⁵ Zowel over de studie als over de actieve zang in het Nederland van zijn dagen was Pollmann niet te spreken. Zo heeft hij het over “het hopelooze verval, waarin onze volkszang veelal nog verkeert”⁶ en “Het trieste in herstelactie en publicaties van en over volkszang en volksliederen in ons vaderland is dit: dat de gerechten, die ons worden opgediend noch vleesch noch visch zijn, d.w.z. als zuiver wetenschappelijke publicaties veelal geheel ongeschikt én als grondslag voor de herstelactie van den volkszang vrijwel waardeloos.”⁷ In de loop der jaren zou hij zelf talrijke wetenschappelijke studies en liedbundels publiceren en zich onophoudelijk inzetten om de volkszang op te krikken.

Na lang speurwerk in volksliedverzamelingen en archieven, publiceerde hij ten dienste van het katholieke jeugdwerk meerdere liedbundels met, volgens hem, goede, bruikbare liederen: *Het Blonde Riet* (1931), *Het Lachende Water* (1935) en *De Blije Bongerd* (1938). Bij de socialistische jeugdbeweging was Piet Tiggers met hetzelfde werk bezig. Intensieve samenwerking tussen Pollmann en Tiggers resulteerde in de liedbundel *Nederland's Volkslied* (1941). Van deze bundel gingen er in de loop der jaren zo'n half miljoen exemplaren over de toonbank en als canon van wat men beschouwde als “oorspronkelijke” en “autonome” volksliederen, vormde het, na de Tweede Wereldoorlog, de basis voor een grondige herziening van het liedrepertoire in onderwijs en opvoeding. Daarnaast publiceerde hij nog vele andere liedbundels, waaronder ook verzamelingen van kinderliederen, zoals *Het Spel van Moeder en Kind* (1936 - samen met S. Troelstra-Bokma de Boer) en *Kinderzang en Kinderspel* (1947 - samen met Piet Tiggers en Dien Kes). Bij het verzamelen van materiaal beperkte hij zich niet tot gedrukte bronnen, maar hij nam ook actueel gezongen liederen op die hij vervolgens optekende. Zijn bundels

---

⁴ J. Pollmann, *Ons eigen volkslied*, p. 231.

⁵ J. Pollmann, Volksliedstudie : een poging tot bepaling van haar kenobject, doel en middelen, en van desiderata II, *Onze Taaltuin* 9 (1940) 1, p. 1-14.

⁶ J. Pollmann, *Het goede Nederlandsche volkslied – Met een lijst van liederen en canons*, Rotterdam, [s.n.], 1938, p. 6.

⁷ J. Pollmann, Volkszang-herstelactie en volkslied-publicatie, *Onze Taaltuin* 7 (1938-1939), p. 146-153.

werden door meerdere volksliedkenners, zoals Eliseus Bruning O.F.M. en Marie Veldhuyzen, goed ontvangen, maar zelf relativeerde Pollmann het succes van de bundels. Hij was ervan overtuigd dat niet het publiceren van liedbundels, maar slechts de actieve zang tot het herstel van het volkslied leidt.

In 1939 vroeg P.J. Meertens, als secretaris van de Volkskundecommissie, Pollmann toe te treden tot de adviescommissie hiervan. Sinds de publicatie van *Ons Eigen Volkslied* gold Pollmann immers als de Nederlandse volkslieddeskundige bij uitstek. Zijn actieve streven naar het herstel van de volkszang speelde hierbij ongetwijfeld een belangrijke rol. Hij accepteerde en naar aanleiding daarvan schreef hij het artikel 'Volkskundestudie. Een poging tot bepaling van haar kenobject, doel en middelen, en van enige desiderata' waarin hij richtlijnen geeft voor het volksliedonderzoek in Nederland en stelt dat het werkterrein zo breed mogelijk moet worden opgevat, namelijk "het totale complex van alle zingbare of gezongen lieddOCUMENTEN, welke, ter eeniger tijd, in werkelijkheid of in potentie of in pretentie, bij (eenig deel van) het volk populair zijn geweest."⁸

In 1953, twee jaar na haar eigen ontstaan, riep de Raad voor Nederlandse Volkszang de Codificatiecommissie van het Nederlandse Volkslied in het leven. De Raad had als taak het bevorderen van de studie van het oude en van het nog levende Nederlandse volkslied en het bevorderen van de beoefening van de volkszang. De Codificatiecommissie kreeg de opdracht het Nederlandse volkslied te verzamelen en vast te leggen, het Nederlands Volksliedarchief op te bouwen en de studie van het Nederlandse volkslied en de volkszang te bevorderen. Pollmann werd aangesteld in de subcommissie 'het lied overgeleverd in geschrift of druk' voor het bestuderen van de filologische aspecten van het volkslied. Hij deed dit samen met P.J. Meertens, terwijl Marie Veldhuyzen en Eliseus Bruning O.F.M. zich concentreerden op de musicologische aspecten. Voor 'het nog levende lied' werden Jaap Kunst en mevrouw W.D. Scheepers aangesteld. Vanuit deze Codificatiecommissie ontstond geleidelijk het Nederlands Volksliedarchief. Het feit dat Pollmanns taak zich beperkte tot de filologische aspecten van het volkslied, stemde hem niet echt tevreden. Zo schreef hij in een brief: "Het wil mij tevens voorkomen, dat de buitenwacht niets heeft uit te staan met de interne werkverdeling tussen musicologen en philologen. Ik maak er in ieder geval bezwaar tegen in het openbaar uitsluitend als philoloog te worden gekenmerkt."⁹ Desalniettemin verrichtte hij op dit vlak heel wat werk.

Pollmanns scherpe kritiek op de toenmalige Nederlandse volksliedstudie en -beoefening werd niet zondermeer genegeerd door de volksmuziekwereld. Zo stelde de "Koninklijke Vereniging Het Nederlandse Lied", die zelf niet gespaard bleef van kritiek, hem aan als adviseur. Nu kreeg hij de kans om zijn ideeën te realiseren. Om de volkszang in ere te herstellen, zag hij maar één "oplossing". In plaats van massabijeenkomsten te organiseren waar de massa de voorgezongen volksliederen nazong, zag hij slechts heil in de kadervorming van volksliedspecialisten en zangleiders. Op speciale

⁸ J. Pollmann, Volksliedstudie. Een poging tot bepaling van haar kenobject, doel en middelen, en van eenige desiderata I, *Onze Taaltuin* 8 (1940), p. 337-354.

⁹ Brief van Pollmann aan H. Rooswinkel, dd. 19 oktober 1953, geciteerd in: J. Vos, De oprichting van de Raad voor de Nederlandse Volkszang en de Volksliedstudie, *Volkskundig Bulletin* 20 (1994) 3, p. 394-413, 406.

volkszangcursussen zouden zij het volkslied goed leren kennen en zingen zodat ze daarna hetgeen ze geleerd hadden, in eigen kring konden verspreiden. Zo zou het zangrepertoire “verbeterd” en de manier van zingen vernieuwd worden. De vereniging bood hem de mogelijkheid in 1940 de eerste cursussen te organiseren. Ze bleken een groot succes. Gegadigden uit alle maatschappelijke geledingen en met om het even welke overtuiging kwamen en volgden samen de cursussen. Pollmann hield deze cursussen niet alleen: hijzelf zorgde voor de algemene inleiding, Tiggers hield zich bezig met de praktijk van het volkslied, Jos Lennards en Fred Heynen zorgden voor de stemvorming, Joop Schouten voor de meerstemmige zang, Dien Kes voor kinderliederen en volksdans en Marie Veldhuyzen werd aangetrokken als zangleidster.

De oorlog zorgde echter voor oponthoud en pas na de bevrijding konden de kadervormingscursussen hervat worden, dit maal onder de auspiciën van het toenmalige Nationaal Instituut, waar Pollmann en Tiggers onmiddellijk na de oorlog de leiding hadden gekregen over de afdeling Volkscultuur. De cursussen hadden zelfs zoveel succes dat niet iedereen die zich inschreef, kon deelnemen. Het Nationaal Instituut bleek echter niet leefbaar en werd reeds in 1947 opgeheven. De werkzaamheden van de afdeling Volkscultuur werden vanaf 1948 voortgezet in de door Pollmann opgerichte stichting “Ons eigen volk”. Deze stichting had “het behoud, het herstel en de vernieuwing van de Nederlandse Volkscultuur, alsmede van haar uitingen in de ruimste zin van het woord” tot doel. Er werd ook overgeschakeld van cursussen met open inschrijvingen naar uitkoopcursussen voor instellingen, waardoor het karakter van de bijeenkomsten grondig veranderde. Het publiek werd vrij homogeen. De buitenwereld kreeg niet veel meer te horen van de cursussen, maar intern werd er zeer intensief voortgewerkt. De nadruk lag steeds op de zang, maar ook andere aspecten van de volkscultuur, zoals spel en volksdans, werden in de cursussen aangehaald.

Op 1 maart 1970 droeg Pollmann het directeurschap van “Ons Eigen Volk” over aan Henk Waardenburg. Hiermee kwam een einde aan zijn jarenlange praktijkwerk op het gebied van het Nederlandse volkslied. Nu kon hij beginnen met de verwerking van het studiemateriaal dat hij in de loop der jaren had verzameld. Dit alles moest resulteren in een werk dat een overzicht bood van alle volksliedgenres in Nederland. Pollmann heeft dit werk echter nooit kunnen voltooien. Hij stierf onverwacht op 6 januari 1972.

DE POLLMANNCOLLECTIE

Gedurende zijn leven bouwde Pollmann een uitgebreide vakbibliotheek op die een mooie afspiegeling is van zijn interesses. In 1981 kwam deze verzameling in het bezit van het C.V.V., de voorloper van het VCV, en is ze nog uitgebreid met een tweehonderdtal boeken.¹⁰ De collectie bestaat uit twee delen: enerzijds zijn er de preciosa, in casu de oude drukken uit de 16^e tot en met de 19^e eeuw (172 werken), en anderzijds de recente drukken (1200 werken). Voor de bespreking is er binnen deze indeling een opdeling gemaakt tussen de liedboeken aan de ene en werken over diverse volkskundige onderwerpen aan de andere kant.

Liedboeken

---

¹⁰ Zie H. Schoefs, Centrum voor Vlaamse Volkscultuur, *Mores. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen* (1999), p. 9.

Aangezien Pollmanns interesse vooral uitging naar het Nederlandse volkslied, zijn liedboeken en werken over volksliederen het sterkst vertegenwoordigd. Dit is vooral bij de **preciosa** een duidelijk gegeven. Ongeveer 2/3 hiervan bestaat uit liedboeken. De circa vijftien liedboeken uit de 16e en 17e eeuw zijn uitsluitend Nederlandse religieuze liedboeken¹¹, met uitzondering van een Latijns kerkgezangboek. Het dertigtal 18e-eeuwse liedboeken bestaat nog steeds voor ongeveer 2/3 uit religieuze liederen. Het gaat hier vooral om Nederlandse, maar ook om één Duitse verzameling. Wat de wereldlijke liedbundels betreft, ook hier heeft Pollmann allemaal Nederlandstalige bundels vergaard, op één Franse verzameling na. Het zijn zowel verzamelingen met gemengde inhoud als met uitsluitend minneliedereren. Uit de 19e eeuw zijn er circa vijfenvestig boeken waarvan het aanbod al meer gespreid is. In tegenstelling tot de 18e-eeuwse boeken, is er nu een 2/3e overwicht voor wereldlijke liedbundels. Van religieuze verzamelingen zijn er naast Nederlandse en Duitse nu ook twee Engelse exemplaren. De wereldlijke liedboeken, afkomstig uit Duitsland, Frankrijk en vooral uit Nederland, zijn algemene verzamelingen, bundels met soldatenliederen, met studentenliederen en vijf bundels voor kinderen en de jeugd, al dan niet voor op school.

Bij de **recente drukken** is het aantal liedboeken relatief kleiner dan bij de *preciosa*. We spreken dan over zo'n tweehonderd bundels, al dan niet werken met meerdere volumes en zonder de talrijke schoolhandboeken voor zang mee te tellen. Dit wil echter niet zeggen dat de liedboeken hier geen belangrijk aandeel hebben. Aangezien recente drukken makkelijker te verkrijgen zijn, krijgen we nu een beter beeld van Pollmanns interesses. Aan de hand van de aanwezige liedboeken wordt duidelijk dat Pollmann voor de wetenschappelijke studie van het volkslied een zo breed mogelijk werkterrein noodzakelijk achtte. Het feit dat hijzelf ijverde voor het "goede Nederlandse lied", zonder buitenlandse invloed, hield absoluut niet in dat hij alleen Nederlandse liederen bestudeerde. Net als bij de *preciosa* heeft Pollmann overwegend Nederlandstalige liedboeken verzameld, maar het aandeel van de buitenlandse bundels is duidelijk gestegen. Zo zitten er verscheidene Duitse, Franse en Engelse verzamelingen tussen. Daarnaast zijn er nog heel wat liedboeken uit andere gebieden van Europa: van Scandinavië tot Spanje en van Ierland tot Roemenië. Ook andere delen van de wereld zijn vertegenwoordigd, zo getuigen drie bundels uit Zuid-Afrika.

Bij nadere bestudering van zijn collectie blijkt eveneens dat Pollmann ook met betrekking tot de soorten van de volksliederen zijn studie zo breed mogelijk wou houden. De liedboeken zijn verzamelingen van gezelschapsliederen, minneliedereren, ballades, historieliedereren waaronder een aantal verzamelingen van geuzenliederen, zeemansliederen, studentenliederen, drink- en dansliederen, arbeidsliederen, straatliederen, kinderliederen en andere. Daarnaast omvat de bibliotheek een aantal religieuze liedboeken, maar, in tegenstelling tot de *preciosa*, zijn bij de recente drukken de religieuze verzamelingen duidelijk in de minderheid. Opnieuw gaat het grotendeels

---

¹¹ Dit zijn zowel geestelijke liederen (liederen die buiten de kerk worden gezongen) als kerkliederen. Voor Pollmann zelf was er geen onderscheid tussen beiden: als liederen ongeschikt zijn om in de kerk gezongen te worden, zijn ze ook niet geschikt voor de huiskring, op school of elders. (J. Pollmann, *Ons Nederlandsche geestelijke volkslied – schets van zijn wezen, bloei, verval en herstel, Kerkmuziekreeks* dl. 7-8, Bilthoven, [s.n.], 1939, p.120-121).

om Nederlandstalige liederen, maar ook Duitse en Engelse liedverzamelingen komen voor, naast een paar Latijnse kerkzangboeken en bundels met negrospirituals.

Dat de door hem verzamelde liedboeken dateren van de zestiende tot de twintigste eeuw, is niet verbazingwekkend gezien zijn belangstelling voor de historische evolutie van het Nederlandse volkslied. Zowel de “bloeiperiode” van 1350 tot 1550 als de “vervalperiode” die daarop volgde, kregen zijn volle aandacht. Het is vanzelfsprekend dat tussen al deze liedboeken bepaalde essentiële Nederlandstalige volksliedverzamelingen niet kunnen ontbreken. De collectie bevat vier liedboeken uit de “bloeiperiode”.¹² Slechts één van die vier is een uitgave uit deze periode, namelijk *Souter Liedekens ghemaect ter Eeren Gods op alle die Psalmen van David* van Willem Van Zuylen Van Nyevelt (1539).¹³ Pollmann hekelde het feit dat de calvinisten, die naar zijn mening zware schuld hadden aan het verval van het Nederlandse volkslied, deze versie van de psalmen van David links hadden laten liggen ten voordele van Petrus Dathenus’ versie, waarover Pollmann absoluut niet te spreken was.¹⁴ Na vergelijking met buitenlands bronnenmateriaal, kwam hij immers tot de conclusie dat de melodieën uit dit boek voor meer dan negentig procent Nederlands waren en dus niet terug te vinden in buitenlandse liedverzamelingen. Vanuit dit standpunt bekeken was het bijgevolg een erg belangrijke bron voor de herontdekking van het ware Nederlandse volkslied. Tot hetzelfde besluit kwam hij bij het 16e-eeuwse *Een Devoot ende Profitelyck Boecxken*¹⁵, waarvan hij een herdruk uit 1889 door D.F. Scheurleer in zijn bezit had. Van de 14e-eeuwse *Gruuthuse*-verzameling¹⁶, één van de oudste bronnen voor de Vlaamse volksliedtraditie, had hij een uitgave van 1966. Pollmann maakte er slechts weinig gebruik van voor zijn studie, hoewel hij er zeker van was dat de melodieën hieruit “nog steeds volkomen gescheiden staan, van welke buitenlandsche liederenlitteratuur dan ook.”¹⁷ Het vierde werk uit de bloeiperiode is *Het Antwerps Liedboek* (1544)¹⁸, de oudste bekende gedrukte verzameling van Nederlandse wereldlijke liederen.

---

¹² Dit geldt voor zover de datum van uitgave gekend is.

¹³ *Souter liedekens, ghemaect ter eeren Gods, op alle die psalme[n] van David: tot stichtinghe ende een gheestelijcke vermaekinghe van alle[n] Christen menschen*, Antwerpen, Symon Cock, 1539. Hiervan zit er in de collectie ook een heruitgave door Claes Jacobz Paets uit Amsterdam in 1613. Boeken met de psalmen van David komen trouwens meermaals, in verschillende uitgaven en talen, in de collectie voor.

¹⁴ J. Pollmann, *Ons Eigen Volkslied*, p. 88-109.

¹⁵ D.F. Scheurleer (red.), *Een devoot ende profitelyck boecxken, inhoudende veel ghestelijcke liedekens ende leysenen, diemen tot deser tijt toe heeft connen gheuinden in prente oft in gheschrifte – Geestelijk liedboek met melodieën van 1539*, 's-Gravenhage, [s.n.], 1889.

¹⁶ K. Heeroma, *Lieder en gedichten uit het Gruuthuse-handschrift – eerste deel*, in: *Leidse drukken en herdrukken uitgegeven vanwege de maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden*, grote reeks 4, Leiden, [s.n.], 1966.

¹⁷ J. Vos, *De Spiegel der Volksziel. Volksliedbegrip en cultuurpolitiek engagement in het bijzonder in het socialistische en katholieke jeugdidealisme tijdens het Interbellum*, Nijmegen, s.n., 1993, p. 290; J. Pollmann, *Ons Eigen Volkslied*, p. 37.

¹⁸ A.H. Hoffmann von Fallersleben (red.), *Antwerpener Liederbuch vom Jahre 1544 – nach dem einzigen noch vorhandenen Exemplare* (Horae Belgicae 11), Hannover, 1855. ; W. Gs. Hellinga, *Een schoon liedekens-boeck. in den welcken ghy in vinden sult. veelderhande liedekens. oude ende nyeuwe om droefheyt ende melancolie te verdryven*, 's-Gravenhage, [s.n.], 1941.

Het door velen hoog gewaardeerde 17e-eeuwse *Nederlandsche Gedenck-Clanck*¹⁹ van Valerius zit ook in Pollmanns collectie. Hijzelf liet zich niet erg positief uit over deze verzameling, waarvan hij twijfelde aan het volkse karakter.²⁰ Uit de 19e eeuw had Pollman meerdere liedboeken weten te vergaren. Eén hiervan is *Chants populaires des Flamands de France* van de Coussemaker.²¹ Dit was de eerste verzameling van nog levende Nederlandse volksliederen. Anderen volgden de Coussemaker in het optekenen van het nog levende lied, zoals *Honderd Oude Vlaemsche Lieder* van Jan Bols.²² Pollmann ging deze 19^e-eeuwse verzamelingen steeds meer belang toekennen, zelfs in zodanige mate dat hij ze belangrijker ging achten dan oudere neergeschreven liederen.²³ Ook *Het Oude Nederlandsche Lied* van Florimond van Duyse²⁴ uit het begin van de 20^e eeuw, dat tot op heden het standaardwerk is voor het Nederlandse volkslied, kon niet ontbreken. Pollmann vond dit werk immers een must voor wie een goede kennis van het Nederlandse volkslied wou opbouwen, hoewel hij het toch onvolledig en onbetrouwbaar vond.²⁵ Spijtig genoeg zijn alleen nog het tweede deel en het register in de collectie bewaard gebleven. Verder bevat de collectie ook nog meer recente liedverzamelingen zoals *Oudkempische Volksliederen en Dansen* van Theophiel Peeters.²⁶

Dit zijn maar enkele voorbeelden van liedboeken die Pollmann in de loop der jaren heeft verzameld. Natuurlijk zijn er nog veel meer, al dan niet minder bekende, liedboeken die daarom niet minder interessant zijn dan degene die hierboven vermeld werden. Toch ontbreken er enkele topwerken in deze vakbibliotheek, zoals bijvoorbeeld *Oude Vlaemsche Lieder* van J. F. Willems uit 1848, dat Pollmann zelf nochtans een zeer belangrijke verzameling vond. Ook *Chants Populaires Flamands* van A. Lootens en E. Feys uit 1879 is niet terug te vinden. Verder zit er spijtig genoeg geen enkele van de talloze bundels die Pollmann zelf heeft gepubliceerd, in de collectie.

Volkkundige werken

Naast de liedboeken bevat de collectie een duizendtal werken over uiteenlopende onderwerpen binnen de volkskunde. Aangezien Pollmanns aandacht hoofdzakelijk uitging naar het volkslied, heeft hij heel wat secundaire literatuur over volksliederen en volksmuziek in het algemeen verzameld. Er zitten dan ook zo'n 150 exemplaren hiervan

---

¹⁹ A. Valerius, *Nederlandsche Gedenck-Clanck – Kortelick openbarende de voornaemste geschiedenissen van de seventhien Nederlandsche provintien, 't sedert de aenvang der inlandsche beroerten ende troublen, tot den iare 1625, 1626* [facsimile 1968]; J. Vrancken, *Valerius' "Gendenck Clanck" : bewerkt voor klavier en zang*, Amsterdam, [s.n.], 1943.

²⁰ J. Pollmann, *Ons Eigen Volkslied*, p. 60.

²¹ E. de Coussemaker, *Chants populaires des Flamands de France recueillis et publiés avec les Mélodies originales, une Traduction française et des Notes* (1856), Lille, René Giard, 1930.

²² J. Bols, *Honderd Oude Vlaemsche Lieder met Woorden en Zangwijzen : verzameld en voor de eerste keer aan het licht gebracht*, Namen, [s.n.], 1897.

²³ J. Pollmann, *Volksliedstudie. Een poging...* II, p. 343-344.

²⁴ Fl. van Duyse, *Het oude Nederlandsche lied – Wereldlijke en Geestelijke Lieder uit den Vroegeren Tijd : Teksten en Melodieën verzameld en toegelicht*, 's-Gravenhage – Antwerpen, [s.n.], 1903-1908, 4 dln.

²⁵ J. Pollmann, *Ons Eigen Volkslied*, p. 179-180.

²⁶ T. Peeters, *Oudkempische Volksliederen en Dansen : verzameld en van begeleiding voorzien*, Brussel, 1952, 4 dln.

in de collectie. Het gaat zowel om algemene bijdragen als etnomusicologische literatuur. Ook de werken over kerkmuziek zijn, met zo'n 30 titels, niet gering in aantal. Daarnaast is er een aantal werken over volksmuziekinstrumenten (ca.15) en meerdere over volksdans (ca. 60). Omwille van zijn belangstelling voor het zangonderwijs en zijn praktisch werk voor het herstel van de volkszang, heeft hij ook een groot aantal boeken over muziekpedagogie bij mekaar gebracht (ca. 80). Het gaat hier dan zowel om handleidingen voor muziekonderwijs als schoolhandboeken. Daarnaast bevat de collectie ook enkele boeken over muziektherapie. Pollmann, die het herstel van het volkslied zag binnen het kader van het herstel van de volkscultuur in z'n geheel, beperkte zich bij het uitbouwen van zijn bibliotheek natuurlijk niet tot liedboeken en literatuur over volksmuziek. Hij heeft ook heel wat literatuur verzameld die handelt over zeer uiteenlopende domeinen binnen de volkskunde.

Het gaat niet om een groot aantal werken per domein, maar het is niettemin een interessante verzameling van volkskundige literatuur. Ook wat de liedboeken betreft, is het een niet onbelangrijke collectie. Alle boeken te samen bieden een groot aantal liederen aan. Het gaat vooral om Nederlandstalige liederen, maar ook heel wat anderstalige liederen zijn in deze collectie te vinden. Het is wel zo dat slechts een deel van de liedboeken verzamelingen zijn waarin ook de melodie van de liederen genoteerd staat. Bij de meeste andere staat er alleen de liedtekst met daarbij de verwijzing naar een melodie. Bij sommige boeken is er zelfs geen verwijzing naar een andere melodie.

Een belangrijk punt om in acht te nemen voor zowel de volkskundige literatuur als voor de liedboeken, is het feit dat het de bibliotheek is van een Nederlandse volkskundige. De collectie bevat dus veel werken i.v.m. Nederlandse volkskunde en veel Nederlandse liedboeken die in België niet altijd even gemakkelijk te vinden zijn.

LITERATUURLIJST

- BOONE, H., Het onderzoek van het Nederlandstalig volkslied, in het bijzonder in Vlaams België, *Volkskunde* 100 (1999) 1, p. 3-26.
- MEERTENS, P.J., In Memoriam Dr. Jop Pollmann, *Volkskunde* 73 (1972) 3, p. 250-251.
- POLLMANN, J., *Mens en Melodie* 27 (1972), p. 94.
- ROBIJNS, J. en ZIJLSTRA, M., *Algemene Muziekencyclopedie*, dl. 8, Bussum, [s.n.], 1983, p. 151.
- TOP, S., De Dr. Jop Pollmann-collectie, *C.V.V.-Kroniek*, dec. 1981, p. 6-8.
- VOS, J., *De Spiegel der Volksziel. Volksliedbegrip en cultuurpolitiek engagement in het bijzonder in het socialistische en katholieke jeugdidealisme tijdens het Interbellum*, Nijmegen, [s.n.], 1993, proefschrift.
- VOS, J., De oprichting van de Raad voor de Nederlandse Volkszang en de Volksliedstudie, *Volkskundig Bulletin*, 20 (1994) 3, p. 394-413.
- WERKER, G., Het Nederlands Volksarchief, *Muzikaal Eeuwkwartaal. Jubileumnummer Mens en Melodie* 25 (1970) 12, p. 70-72.
- WERKER, G., Jop Pollmann en het volkslied, *Mens en Melodie* 25 (1970), p.139-140.
- ZIJLSTRA, M., Stichting "Ons Eigen Volk" op de bres voor Nederlandse volkscultuur, *Mens en Melodie* 27 (1972), p. 312-315.